

L' EXCURSIONISTA

BOLLETÌ MENSUAL

DE LA

ASSOCIACIO CATALANISTA D'EXCURSIONS CIENTIFICAS

FUNDADA EN 26 DE NOVEMBRE DE 1876

ANY XII.

BARCELONA 31 D' AGOST DE 1889.

NÚM. 130.

CONDICIONS DE LA PUBLICACIÓ

GRATIS PERA'LS ASSOCIATS.—Pera'ls no socis, 1'50 pessetas al any.—Número sol, 25 cénts. Se suscriu en lo LOCAL DE LA ASSOCIACIÓ, PARADÍS, 10, SEGON, ahont deuen dirigir-se totas las comunicacions, y en la llibreria de Verdaguer.

EXCURSIONS

(*Extracte.*)

CONCA DE TREMP, VALL DEL SEGRE y Cerdanya; (oficial), 20 al 30 de Juny 1889.—(*Continuació.*)

Sens gayre temps de qué disposar, tornáren los excursionistas á empendre lo cami cap á Artesa, sortint d' Agramunt á las 5 h. 15 m. A las aforas de la vila se coneix tot seguit la influencia del canal, que per allí serpenteja, ja que 'ls conreus, y l' arbrat engalanen gemadament una considerable extensió de territori, contrastant d' un modo notable ab las terras que s' acabavan de deixar. Als 25 m. desde Agramunt se pássa al peu del lloch de Mafet, apilotat, á la dreta, en un petit turó, guanyant suaument la carretera la baixa serra de Montclar, que traspasa per medi d' un desmont, el que deixa al descobert, á abdós costats del cami, las capas geológicas que la forman, describint sos estrats unas fortissimas ondulacions, per demés curiosas. A las 6 h. 30 m. se passava prop de La Donzell, trobantse al cap d' uns 50 m. després l' embrancament ab la carretera de Balaguer, á la esquerra, guanyant, per medi d' un pont que salva un fondo barranch, la pujadeta que porta á Artesa, ahont s' hi arribá á las 7 h, 23 m.

Tres son las posadas que s' ofereixen al viatjer á Artesa de Se-

gre, sent recomanable la *del Centro*. La població es de bon aspecte, sense notarshi, empero, cap edifici notable, fora de la iglesia parroquial, óbra que apar d' últims del xiii, ab senzilla porta adovellada, é interior d' una nau, molt modernisada. Al extrem de la vila, y dominant una considerable planura vestida d' exuberant vejetació, regada pel Segre, s' alsa lo grandíós casal, dit la Granja, que fou del Monastir de Montserrat. Es un edifici quadrat, al fons d' un esbarjós pàti, obrintse en sos paraments alguns finestrals sense adorno, donant entrada al casal la portalada, qne, per son carácter, contribueix al bon efecte de la monacal construcció, la qual vé enclosa per una paret de tanca.

Lo dia 21, que 's presentá molt cubert per las boyras baixas que arreu dominavan, se sortí d' Artesa, ab una tartana llogada, á las 5 h. 45 m. del mati, dirigintse, per la carretera de Tremp, cap á Covet é Isona, á qual últim punt devia fershi nit. Baixa suauement la carretera, en línea dreta, fins trobar lo Segre, que salva per un magnífich pont (6 h. 20 m.), seguint allavors sa vora esquerra, pujant, vegentse á la part oposada, enfilat en la montanya, lo lloch de Biubés, venint tancada la vall per las serras que forman los llarchs estrebs del Montsech. Al poch rato se troba l' embrancament ab lo camí de Vilanova de Meyá (4 h. 30 m. distant,) ovirantse després lo poble de Collfret, que s' enmiralla en lo riu, assentat, bastant alt, en sa rocosa ribera. En aquest lloch, la espessa vejetació apenas deixa ovirar lo Segre, que tot rondinant, al fons de la vall, dona vida á la bonica encontrada. Aviat deixa lo camí aquell bell punt de vista al apartarse del riu, pera pendre, pujant, la vora del Vall-llebrera, affluent del Segre, que entre hortas y plantius, fá per aquell indret sa via. A las 6 h. 45 m. se passá al peu del poble d' aquell nom, arrestellat damunt la carretera, la que, per un senzill pont, salva un barranch, extenentse á las horas á abdós costats del camí una planura, en que un clar alziñar y 'ls conreus que la vesteixen, li donan un boních aspecte. A mida que 's vá pujant se domína una considerable extensió d' aquella vall endomassada de verdor. S' oviran á la dreta las casas de Llinás, y al davant, mes lluny, se veu l' enfilat lloch de Montargull, apilotat en un turó, sota 'l que 's passá á las 7 h. 30 m.

Fortíssima costa vá pujant la carretera, pera guanyar las sop-

tadas vessants del Montsech, tenint durant bona estona, á la dreta, un fondo barranch Aspre y despullada de vegetació se mostra la gran serralada, essent, per lo meteix bastant monótono lo camí, que tot zig-zaguejant guanya una alsada considerable, ovirantse al lluny, de E. á S., inmensa extensió del baix Urgell, semblant un mar quals costas formen las serras de la Sagarra. A las 8 h. 45 m. se feu un petit alto en l'hostal de Folquer; emprenent després, á las 9 h. 15 m., novament la marxa, pujant sempre, serpentejant la carretera per la alta serralada, trobantse la font *del Forat*, (las 10), y després lo punt que 'n diuhem lo *bosch de Comiols*, del qual, pot dirse, no 'n queda ni un brí d'herba; arribantse al cap de la serra, després d'innombrables revols, á las 11 h. 20 m. Desde aquest lloch, se desplega de sople un exténs panorama, de Ponent á Nort, limitat al lluny per los nevats Pirineus, y sos soperbs montanyams devansers, desde lo *Maladetta* al Cadi, que tancan las altas valls d'Aran, del Pallás, Gerri y Andorra, extenent sos murallals abruptes la gran serralada del Bou-mort, sota de la que s'exten, verdejant la Conca de Tremp, regada pel Noguera-Pallaresa, tatxonada de pobles, y guardada per castelis y vellas ermitas.

Elevada la Conca á 570 metres sobre'l nivell del mar, se la ovíra desde l'esmentat *Cap de la serra* als fons de la vall, protegida per imponents montanyas, tancada pel N. y NE. per la serra de Sta. Engracia, que s'exten envers Orcáu, Abella y Boixols, presentant en aquest indret un arreplech de síngles de ferestech aspecte; al S., pel Montsech, *colossal massa cretàcea d'imposant fesomia*; al E. (ó sia desde 'l punt d'observació que s'esmenta), per la serra de Biscarri y Comiols; y al O. per la aspra serra del Areny, formacions de la época terciària, barrera, un dia, del gran mar jurásich d'Aragó y del ample llach de la Conca, per la que corra lo Pallaresa, vigilants, ensemps, de la vall del Segre.

Deixaren la carretera de Tremp, y prenent lo camí d'Isona, que ab élla embranca, baixáren, á peu, cap á Covei, tenint á la dreta lo camí, que paralelament, y ab curta pujada, porta al proper lloch de Benavent, poble adherit, com la eura, á uns rebassuts síngles que aquell indret dominan. Baixant suaument, entre conreus y alguns claps d'arbreda, passadas unas casas, se salvá

un torrent, y al cap de poca estona, després d' un revólt, s' ovira Covet, poble d' escàs vehinat, al entorn de sa iglesia. De lluny ja cridan l' esment los ábsides del temple per la perfecció de la obra y regularitat de proporcions. A las 12 h. 45 m. s' entrava en lo rónech poble esmentat; rebent lo senyor Rector, ab molta amabilitat als excursionistas, que dináren en la casa rectoral.

La iglesia de Covet es un notable exemplar d' últims del sigle XII. Sa planta es en forma de T, ab una sola nau, tríple ábside, practicat en lo brás del transepte, volta apuntada desde l' ábside central á la porta, y de canó la dels brassos del creuher. Sa orientació es la observada per las fabricas bisantinas, ço es, lo cap á Llevant y l' ingrés principal á Ponent. La fatxada vé constituïda per la portada, practicada en un cós avansat al mur, damunt del que s' obra un rosetó, adornat d' archs sostinguts per columnetas, prenent la formada radiada; y termina lo fróntis en doble vessant, adornant son vértice, en altre temps, una creu, nimbada, avuy desapareguda. Als dos extrems de la fatxada, donántli major amplada, s' hi notan com dos esperons, ó groixuts contraforts. Los murs laterals restan del tot llisos, obrintse en élls duas finestras en aspitllera en la banda de S., observantse gran esment en l' aparell dels paraments. En la part que mira á Tramontana, s' obra una petita porta entre la quadrada torra campanar y 'l bras del creuher. Lo triple ábside, abarcat per la vessant de la teulada, en qual pinyó hi ha una creu nimbada, presenta sa cornisa, sostinguda per modillons adornats de carátulas, y bestiári, obrintse abocelladas finestras en cada ábside, iguals á las que perforan los murs dels extrems de la nau del creuher.

La portada, com s' ha dit, s' avansa, constituïnt un cós adherit al imafront. A abdos costats y arran de la arcatura mes exterior, hi campejan, en alt relleu, uns animals destrossant una figura humana. Las arcuacions, en degradació, prenen tota la fondaria del aludit cos avansat, venint aquéllas sostingudas per dos pilans per banda, que portan embegudas en llurs intrados, altrás tantas columnas, ab treballats capitells, resseguint las arcaturas uns groixuts toros. La porta, vé formada per los montants y la llinda, deixant entre aquesta y la última arcada un tímpan. Corona aquesta part del fróntis una corniseta sostinguda per vuit modillons, adornats

ab esculturas. Son també esculturats ricament los capitells, las impostas, las dovellas dels archs, los toros dels intrados, los pilans tallats á bisell, las ménsulas de la llinda y finalment lo tímpan. Se nota en aquést, un alt relleu representant l' Etern Pare, sentat dintre d' un nimbo elíptich sostingut per dos angels, veyentse en los espays que quedan lliures los símbols del Evangelis. En las dovellas del últim arch que surmonta la porta hi han un angelets, vestits de campanudas túnics, y ab las alas desplegadas, y en las del arch mes exterior de la portada, s' hi vehuen assentadas unas figuras tocant instruments de vent y de corda. Adherits als toros hi han figuras d' alt relleu, essent curiós la escultura que adorna 'l primer, en que s' hi representa la Mare de Deu, assentada, tenint en sa falda lo Nin Jesús, y á son costat, dret, un personatge que representarà St. Joseph. Los demés relleus figuren lleons ó gossos. Los capitells que coronan las colúmnas son historiats, las canyas llisas y las basas son áticas, notántse en las aplanadas arestas dels pilans unas caras de grotescas expresions. Son de notar várias inscripcions al peu d' algunas de las figuras dels dits relleus. *Las fullas de la porta, quasi desapareixen sota la ferramenta* que tenen adherida, notable treball de serralleria de la época, que completa l' artístich efecte de la portada y aumenta son valor. La pedra, bastant fluixa, ab que 's troba construïda, ha sofert molt las injurias del temps. reclamant una reparació. Aquesta típica portada recorda bastant las dels temples románichs d' Astúrias.

L' interior contribuheix á aumentar lo bon efecte del exterior, á causa de la esbeltesa, y llargada de la nau, realçada per los negrosos carreus dels murs y de la volta, lliures, per sort, d' emblanquinats y reformas. Damunt l' ingrés, y darrera meteix del rosetó, agafa tota la amplada del mur, una galeria ó trifóri, practicable, formada per quatre archs sostinguts per cinch columnas, pujantshi per unas escalas de caragol que 's desenrotllan en lo gruix dels esperons laterals de la fatxada, abans dits. Molt original es aquesta construcció, únich exemplar de que 's té notícia en nostre país. Es d' un bellíssim efecte los jochs de llums que resultan de la combinació, en un meteix plan, del gran rosetó radiat destacantse al fons de dita galeria. Aquesta sols té o'go metres d' amplada, no comunicant directament ab cap dependencia del temple. La volta

de la nau, com s'ha notat, es apuntada, sosteníntla dos archs torals prismàtics. Una nova particularitat es de notar en la disposició dels murs. Mentres lo de la dreta 's troba dividit en dos trams, ó panys motivats per tres columnas adossadas en los pilans, que á modo de contraforts interiors, adornan lo parament, obrintse en dits trams duas finestras aspiulleradas, notantse ademés que la columna central no sosté cap arch; lo mur de la esquerra presenta sols duas columnas, ressaltant del tram ó espay que entre éllas queda, una triple arcada, de gran volada, en degradació, apoyada directament en lo sol, del que s'alsa una gradería formada de tres grahons. Recorda aquesta disposició la iglesia d'Orrius. Duas portas s'obran en lo mur; una dóna pas á un petit aposento, en quals parets hi han practicats uns ninxos, y la altra surt al exterior. Una senzilla motllura corra entre l'arranch de la volta y 'l mur. La doble arcada, en degradació, del ábside central, es molt reentrant, afectant perfectament l'arch de ferradura, y vé apoyada en la cornisa, que corra tot l'àmbit dels ábsides, adornada ab treballat motlluratge de estrelles, fullatges y bestiari. L'ábside del centre vé alsat per tres grahons del sol de la nau y 'ls laterals per un. Tenen aquélls la planta semicircular y sa coberta es un quart d'esfera, essent major lo del mitj en relació als laterals. Aquesta part del temple que estudiém, no s'ha salvat del emblanquinament y del *adorno*. En efecte, queda dividit l'ábside central per un envá ahont hi ha pintada una decoració, figurant un retáule, del més péssim gust. Així en los murs de la nau, com en los del transepte, hi ha en tota sa llargada un pedrís contínuo; venint lo plá de la iglesia á un nivell molt més baix que 'l terrer en que 's troba, de manera que 's penetra en lo temple per tres grahons, en un dels quals hi ha un relleu de gust marcadament bisantí, aprofitat d'altre lloch. La pica pera l'aygua beneyta es també curiosa, per quan té la forma prismática de dalt á baix, presentant en una de sas caras, en tota sa llargada, un relleu d'aquell estil, figurant mónstres (?) alats.

Midada la iglesia que 'ns ocupa té, aproximadament, las següents proporcions.—Llargada de la nau del transepte, 17'40 m.; amplada, 3'65 m. Abside central: desde 'l centre al primer grahó,

llargada 4'90 m.; y la nau, desde aquest punt á la porta, 17'50 m.; essent sa amplada 7'15 m.; lo tram de columna á columna, del mur de la dreta, es de 4'50 m. La amplada del arch més extern dels tres en degradació que ocupan tot lo parament de la esquerra, entre las columnas que l' adornan, es de 8'45 m. La alsada dels murs, desde la motllura que 'ls separa de la volta, es de 8'30 m. Lo cós, ahont s' obra la portada, es ampla de 9'30 m.; la porta d' íngrés, de 1'90 m.; avansant del mur uns 0'45. Los esperons laterals del fróntis, ahont hi han las escalas que portan al trifori citat, abarcan la amplada de 3'25 m.

Lo Rvnt, Rector de Covet, Mossen Manuel Homs, á quí son d' agrahir las atencions tingudas ab los excursionistas, comprenent la válua artística del temple que está baix sa custodia, 's proposa ferhi algunas, si bé petites, indispensables reparacions, com son: assegurar la llinda de la porta; reparar lo relleu del timpan, partit per una esquerdá; obrir lo gran rosetó radiat, bárbarament tapiat; enllosar la nau del temple, que 's troba en lo més trist estat; y fer desapareixer l' envá que tapa lo fons del ábside central, ab quals obras, de relatiu poch cost, quedará lo preciós temple de Covet en estat de poderse apreciar sa molta importancia artístich-arqueológica. Per de prompte, s' ha refet tot lo teulat, que estava destruhit y tenia part de la iglesia á cel obert. ¡Llástima que la dotació escassíssima ab que conta la parroquia, de si molt pobre, no permet al zelós párroco, esmersar alguna cantitat pera tan indispensables obras! De totas maneras, consigném, ab gust, los bons propósitos del Rvnt Homs, mereixedors de véures secundats.

(Continuará).

NOVAS

Nostre benvolgut consoci, individu de la Directiva, D. Joan Llopis y Bofill, ha obtingut lo premi de 500 pessetas ofert per l' Ajuntament de Sitges, pera recompensar lo millor treball histórich sobre aquella població, en lo certamen celebrat lo dia de la Festa major, ab motiu de la inauguració de la nova Casa de la vila, reconstrucció del antich *Castell*. Se titula la obra premiada: *Ensaig histórich sobre la vila de Sitges*,

y en ella ha donat una prova son autor de las especials aptituts que té pera dedicarse á la investigació del passat, á las que no haurá pogut menys de contribuir son verdader entussiasme excursionista. Lo treball á qué aludim, tant per sa extensió, com pel gran nombre de datos que conté, casi tots inédits y acompanyats alguns de plans y dibuixos que 'ls il·lustren, es verdaderament notable, y vindrá á augmentar lo rich aplech de la moderna literatura històrica de nostra patria, deguda tota al renaiement catalanista.

Lo Sr. Llopis ha volgut demostrar en tal ocasió sa noblesa de sentiments, cedint l'import del premi pera objectes de beneficencia y de pietat en la població de Sitges: la qui li ha tributat per tot entussiasta enhorabona, que nosaltres nos complavém també en enviarli.

En la sagristia de la antiga colegiata de Graus (Barbastro), s' han trobat alguns exemplars de monedas de coure, acunyadas sols en una cara y fins avuy desconegudas, interessants per sa procedencia, puix totas corresponen al antich comtat d' Urgell. Ademés dels exemplars de Balaguer y Urgell, coneguts anteriorment, s' han trobat monedas de la vall d' Aneo, de Pobla de Segur, de Salas y d' Escalós, y algunas altrás que encara no se sab sa procedencia. La moneda de la vall d' Aneo té la águila imperial de dos caps, y al voltant aquesta llegenda: *Diner de la val de Anev*. La de Sort, una S gran, dintre d' aquesta inscripció: *Diner de Sort*. Un d' aquestos exemplars ofereix reminiscencias gòticas. La de Pobla de Segur porta una planta ab tres flors, y á son entorn la següent inscripció: *Pobla de Segur*. La de Salas, té també la águila imperial de dos caps, voltada per aquestas paraula's: *Villa de Salas*. Las acunyacions d' Urgell tenen en son centre una porta de la ciutat y aquesta llegenda: *Civitas urgellsica*.

Han sigut cedits á la ASSOCIACIÓ 'ls objectes y obras següents:

Per la Academia y Laboratori de Ciencias Médicas de Catalunya: *Acta de la sesion pública inaugural celebrada en 9 de Mayo de 1888*, Barcelona 1889. Per D. Manuel Duran y Bas: *San Raimundo de Peñafort*, per lo propi donador, Barcelona 1889. Per la Real Academia de Medicina y Cirugia de Barcelona: *Acta de la sesion pública inaugural celebrada en 30 de Enero de 1889*, Barcelona 1889. Per D. Carles M.ª de Moy: *Estática gráfica—parte primera—Geometria proyectiva con 121 figuras intercaladas en el texto, mas de 660 problemas y ejercicios y un prólogo del Ilmo. Sr. D. Antonio Favaro*, per lo propi donador, Barcelona 1888.